

پس نجاش

7792

اون

۱ -

ص ۱۵۲

ص ۱۵۲

بسم الله الرحمن الرحيم

آل بویه و رنسانسی علمی در فارس

محمد باقر ابراهیمی

سرشناسه	: ابراهیمی، محمدباقر، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: آل بویه و رنسانسی علمی در فارس / محمدباقر ابراهیمی.
مشخصات نشر	: قم : یاس بخشایش، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۲ ص..
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۰۵-۵۸-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۰ - ۱۴۷ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- دیلمیان، ۳۲۰ - ۴۴۷ق.
موضوع	: Iran -- History -- Buyids, ۹۳۹- ۱۰۵۵
موضوع	: دانش و دانش‌اندوزی -- ایران -- فارس -- تاریخ
موضوع	: Learning and scholarship-- Iran -- Fars -- History
موضوع	: ساختار اجتماعی -- ایران -- قرن ۴ - ۵ق.
موضوع	: Social structure -- Iran -- ۱۰ - ۱۱th century
موضوع	: دانشمندان -- ایران -- فارس -- سرگذشتنامه
موضوع	: Scientists -- Iran -- Fars -- Biography
رده بندی کنگره	: DSR۷۱۳/۷۱۳۷
رده بندی دیویی	: ۹۵۵.۴۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۷۷۵۲

قم، خیابان صدیقیه، پته بیگدلی، پلاک ۱۴۳

تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۷۴۹۰۱۹

کانال تلگرام @yash_kh_hayesh1

آل بویه و رنسانسی علمی در فارس

مولف: محمدباقر ابراهیمی

ناشر: یاس بخشایش

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

مرکز پخش:

مولف: ۰۹۱۷ ۱۹۰ ۹۸۲۰

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه:
۱۲.....	کلیات: ولایت فارس، از ورود اسلام تا تسلط آل بویه
۱۹.....	محدوده و قلمرو فارس در عهد آل بویه
۲۴.....	فصل اول: امیران بویه‌ی فارس (۳۲۲-۴۴۷ق)
۲۵.....	عمادالدوله (۳۳۱-۳۲۲ق)
۲۶.....	عضدالدوله (۳۷۲-۳۳۱ق)
۲۹.....	شیر دل شرف‌الدوله (۳۸۰-۳۷۲ق)
۳۱.....	صمصام‌الدوله ابوکالیجار مرزبان (۳۸۰-۲۸۸ق)
۳۲.....	بهاء‌الدوله (۴۰۳-۳۸۸ق)
۳۳.....	سلطان‌الدوله (۴۱۵-۴۰۳ق)
۳۴.....	ابوکالیجار مرزبان (۴۴۰-۴۱۵ق)
۳۶.....	ملک‌الرحیم (۴۴۷-۴۴۰ق)
۳۸.....	جدول امیران بویه‌ی در فارس (۳۲۲ق-۴۴۷ق)
۳۹.....	فصل دوم: نهادهای علمی، آموزشی فارس
۴۰.....	مکتب‌خانه‌ها یا کتاب
۴۲.....	مساجد
۴۵.....	مساجد جامع:
۴۵.....	مسجد جامع عتیق شیراز:
۴۸.....	مسجد جامع سوریان
۴۸.....	جامع فسا
۴۹.....	جامع استخر

۴۹	جامع شاپور
۵۰	بیمارستان‌ها
۵۳	بیمارستان عضدی شیراز
۵۵	بیمارستان فیروزآباد
۵۶	کتابخانه‌ها
۵۸	۱- کتابخانه عمادالدوله دیلمی
۵۸	۲- کتابخانه عضدالدوله
۶۰	۳- کتابخانه مهرمن
۶۱	۴- کتابخانه بهاءالدوله
۶۱	۵- کتابخانه بهرام‌بن محسن
۶۲	خانقاه‌ها و آموزش‌های صوفیه
۶۶	رباط
۶۸	آموزشگاه‌های درباری و آموزش مؤذبان
۷۱	نهادهای آموزشی اقلیت‌های دینی
۷۱	زرتشتیان
۷۳	مسیحیان
۷۳	یهودیان
۷۵	فصل سوم: مشاهیر و دانشمندان علمی و آموزشی فارس
۷۷	شیخ کبیر ابوعبدالله محمدبن خفیف شیرازی
۸۱	شیخ ابواسحاق کازرونی
۸۴	ابوعبدالله باکویه
۸۵	شیخ ابواسحاق ابراهیم‌بن علی فیروزآبادی (شیرازی)
۸۷	ابوعلی فارسی

۸۸	ابوسعید سیرافی
۹۰	ابوحیان توحیدی
۹۱	ابوماهر موسی بن یوسف سیار شیرازی
۹۳	علی بن عباس مجوسی
۹۵	ابوالعلاء شیرازی
۹۶	ابوالحسین فارسی
۹۷	ابن عجیم فارسی
۹۸	ابوالحسین عبدالرحمن بن عمر صوفی رازی
۱۰۵	فصل چهارم: وضعیت علوم در عصر آل بویه
۱۰۸	رواج علم
۱۰۸	زبان علمی عهد آل بویه
۱۱۱	بررسی وضع علوم عقلی و نقلی
۱۱۳	پزشکی
۱۱۴	ریاضیات و نجوم
۱۱۶	فلسفه و کلام
۱۱۷	عرفان و تصوف
۱۱۸	فقه
۱۱۹	علوم قرآنی و حدیث
۱۲۰	علم نحو عربی
۱۲۰	شعر و ادب
۱۲۲	تاریخ
۱۲۳	انساب
۱۲۴	فصل پنجم: عوامل رونق علم و دانش فارس در عهد آل بویه

- ۱- توجه امیران بویه‌ی، به علم و دانش و تشویق و ترغیب عالمان ۱۲۶
- ۲- امرا و سلاطین دانشمند آل‌بویه ۱۳۰
- ۳- وزیران و منصوبان دانشمند و ادب دوست آل‌بویه ۱۳۲
- ۴- تساهل و تسامح دینی و مذهبی، دولت آل‌بویه ۱۳۴
- ۵- ایجاد زیربناهای علمی فرهنگی مانند: مساجد، کتابخانه‌ها و بیمارستان‌ها و...
در فارس ۱۳۶
- ۶- وجه علما و دانشمندان در فارس ۱۳۸
- نتیجه‌گیری ۱۴۰
- فهرست منابع و مآخذ ۱۴۴

مقدمه:

امروزه اهمیت علم و دانش، بر بشریت آشکاراست، همه‌ی مکاتب بشری وادیان آسمانی بر کسب علم و دانش تأکید دارند و پیشرفت و ترقی در مسیر علم را افتخار آمیز می‌شمرند. در این بین، دین مبین اسلام بیش از هر دین و آیین دیگری به این مقوله پرداخته و در ده‌ها آیه در قرآن کریم و صدها حدیث در مجموعه‌های ارزشمند از سخنان اهل بیت عصمت و جلال^(علیهم‌السلام) با اهمیت قائل شدن برای علم و آموزش و نیز با مذمت جهل و بیان آثار آن، به علم بها داده و انسان‌ها را به تعلیم و تعلم فراخوانده است. چنان‌که اولین کلمه‌ای که جبرئیل به پیامبر اکرم^(صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وآلهم‌وسلم) ابلاغ کرد؛ این بود: «اقْرَأْ» (بخوان!). در فرهنگ و تمدن اسلامی مراکز و نهادهای گوناگونی در امر تعلیم و تعلم نقش داشتند. نهادهای مذکور شامل مراکزی از قبیل؛ مکتب‌خانه‌ها، مساجد، کتابخانه‌ها، بیمارستان‌ها، خانقاه‌ها و... بود. عالمان و طالبان علم از دیگر شاخص‌های مهم در نهاد علم می‌باشند که در جای خود به تفصیل به آنان پرداخته شده است. از همین رو مساجد به عنوان مراکز اجتماعات دینی برای مسلمانان در حکم قدیم‌ترین مراکز تعلیمی بوده است.

یکی از مهم‌ترین حکومت‌هایی که در نیمه اول قرن چهارم هجری تشکیل شد، دولت آل بویه است، سه برادر به نام‌های علی، حسن و احمد که بر آن بویه و اهل دیلم بودند توانستند در اندک زمانی بیشتر نواحی ایران و عراق را جملہ: ری، همدان، اصفهان، فارس، کرمان، خوزستان و بغداد را به تصرف درآورده و مدت‌ها بر این مناطق حکمرانی کنند. در سال ۳۲۲ ق شیراز و سایر نواحی فارس توسط علی (عمادالدوله) فتح شد و در آنجا حکومت مستقل بویه‌ی تأسیس گردید، در مدت این ۱۲۵ سال حدود هشت فرمانروا در فارس حکمرانی کردند که در دوره آنان، مراکز علمی و آموزشی زیادی ایجاد شد. از جمله بیمارستان و کتابخانه بزرگ عضدی شیراز که این کتابخانه با کتابخانه بزرگ سامانیان در بخارا رقابت می‌کرد.

عده زیادی از اهل علم در این مراکز و مساجد و خانقاه‌ها به تحصیل و آموزش اشتغال داشتند. مساجد، بیمارستان‌ها، کتابخانه‌ها و خانقاه‌ها مهم‌ترین مراکز علمی آموزشی فارس در این دوره هستند. این مراکز دانشمندان، سخنوران، طبیبان و عارفان فراوانی را در دامن خود پرورده که نام و نشان آن‌ها در دورترین نقاط جهان انتشار یافته است. این بزرگان و مشاهیر علمی دوره آل‌بویه، با فعالیت در زمینه‌های مختلف علمی نظیر طب، عرفان، تصوف، نحو و... موجب رنسانس علمی در ایالت فارس و همچنین موجبات شکوفایی تمدن اسلامی- ایرانی را فراهم ساختند.

دوران حکومت آل‌بویه آن‌ها را با درخشان‌ترین دگرگونی‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی تاریخ اسلام است. راین به آن خاندان از یکسو وارث‌مسابی و کوشش‌های پیشین دانشمندان مسلمان شدند و از سوی دیگر با حمایت و پشتیبانی از اهل دانش و فرهنگ موجبات تعالی و ررس‌گزاینده علم و معرفت را فراهم ساخته و مشعل آن را فروزان‌تر کردند. بسیاری از فرمان‌روایان بویه‌ی مرکز حکومت خود را به وجود دانشمندان و حکیمان و ادیبان اعتبار بخشیدند و وزیران دانشمند و ادب‌پرور آن خاندان در پرورش اهل فضل و دانش و ترویج علم و فرهنگ از هیچ کوشش و حمایتی دریغ نورزیدند.

فارس و به‌ویژه شیراز که مقر حکومت بسیاری از افراد آن خاندان بود در این دوره به یکی از مراکز مهم علم و فرهنگ دنیای آن روز تبدیل شد و علما و دانشمندان زیادی در زمینه‌های مختلف در آن‌جا به فعالیت پرداختند. با وجود این هنوز اوضاع علمی و آموزشی فارس در آن زمان بر همگان روشن نیست و این بی‌توجهی و غفلت، ضرورت پرداختن به چنین موضوعی را روشن می‌سازد.

مهم‌ترین هدف نوشتار پیش‌رو، توصیف و تبیین دقیق اوضاع علمی ایالت بزرگ فارس و بررسی نقش و رویکرد حاکمان بویه‌ی این سرزمین نسبت به علم و آموزش

و تأثیرات آن بر جامعه این دوره است. در این پژوهش بر آن هستیم که وضعیت علمی و آموزشی فارس را در این دوره بررسی کنیم و جایگاه فارس را از این منظر نشان دهیم. اوضاع علمی آموزشی فارس در عصر آل بویه تاکنون به طور مستقل مورد پژوهش قرار نگرفته است، اما امید است کتاب آل بویه و رنسانسی^۱ علمی در فارس رسالت خود را جهت پاسخ‌گویی به سؤالات ذیل اعمال کرده باشد.

- (۱) نهادهای (مراکز) علمی آموزشی فارس در این دوره کدامند؟
 - (۲) نقش مشاهیر علمی آموزشی فارس، دوره آل بویه در گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی چه بود؟
 - (۳) کدام یک از رشته‌ها و شاخه‌های علمی در این دوره مورد توجه قرار گرفت؟
 - (۴) عوامل رونق علم و آموزش فارس در دوره آل بویه چه بود؟
- کتاب حاضر حاصل هفت‌سال تحقیق و تدبیر در حوزه تاریخ و تمدن اسلامی است. دیدگاه‌ها و پیشنهادهای صاحب نظران، اساتید و دانشجویان عزیز در برطرف کردن کاستی‌ها و جبران ضعف‌های کتاب مورد متناهی نگارنده خواهد بود.

محمد اتر ابراهیمی

(مدرس دانشکده فنی مهندسی شهر بانه، بانه شیراز)

^۱ رنسانس: دانش و هنر پیشرفت‌های عظیمی در ایتالیای سده ۱۵ و ۱۶ میلادی به وجود آوردند. این احیای فرهنگی به «رنسانس» (یعنی «توزایش») مشهور است. دانشمندان، سرایندگان و فیلسوفانی ظهور کردند که با الهام گرفتن از میراث اصیل روم و یونان، با دیدگانی تازه‌تر به جهان می‌نگریستند. به تعبیری، دوره رنسانس دوره خردگرایی، ریاضیات، منطق و انسان‌مداری است. در این دوره، ما شاهد اختراعات زیادی هستیم، مانند باروت، صنعت چاپ، دریانوردی، کشف قطب‌نما، اختراع تلسکوپ و... دوران رنسانس برای اروپاییان عصر جدیدی بود. سرشار از کامیابی‌های عظیم.